

SURXONDARYODAGI MAKEDON KO'PRIGI: TARIXIY VA ME'MORIY XUSUSIYATLARI

Eshnazarova Shaxnoza Ro'ziyevna

Termiz arxeologiya muzeyi yetakchi mutaxassisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20719924>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Surxondaryo viloyatining tarixiy yodgorliklaridan biri hisoblangan Makedon ko'prigining tarixi, me'moriy xususiyatlari va madaniy meros sifatidagi ahamiyati yoritilgan. Ko'priknining qurilish davri, uning nomlanishi bilan bog'liq tarixiy ma'lumotlar hamda xalq orasida saqlanib qolgan rivoyatlar tahlil qilingan. Shuningdek, ushbu yodgorlikning bugungi kundagi holati va turizm rivojidadagi o'rni haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Tayanch so'zlar: Makedon ko'prigi, Iskandar ko'prigi, Surxondaryo, tarixiy yodgorlik, me'morchilik, madaniy meros, Abdullaxon II, Iskandar Sulton, turizm.

O'zbekiston qadimiy tarix va boy madaniy merosga ega mamlakatlardan biri hisoblanadi.

Mamlakat hududida turli davrlarga mansub ko'plab tarixiy va me'moriy obidalar saqlanib qolgan. Ular orasida qadimiy ko'priklar alohida o'rin egallaydi. Bunday inshootlar o'z davrining muhandislik yutuqlarini aks ettirish bilan birga, savdo, iqtisodiy va madaniy aloqalarning rivojlanishida ham muhim ahamiyat kasb etgan. Surxondaryo viloyati O'zbekistonning eng qadimiy tarixiy hududlaridan biri bo'lib, unda ko'plab arxeologik va me'moriy yodgorliklar joylashgan. Ana shunday obidalardan biri Makedon ko'prigidir. Ushbu ko'priknin nafaqat o'zining me'moriy tuzilishi, balki u bilan bog'liq tarixiy rivoyatlar sababli ham katta qiziqish uyg'otadi.

Maqolaning maqsadi Makedon ko'prigining tarixiy taraqqiyoti, me'moriy xususiyatlari va madaniy ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Asosiy qism Makedon ko'prigining geografik joylashuvi Makedon ko'prigi Surxondaryo viloyatining Qumqo'rg'on tumani hududida joylashgan tarixiy inshootdir. Ko'prikn qadimdan voha hududlarini bog'lab turuvchi muhim transport yo'llari ustida qurilgan. Ushbu hudud Buyuk Ipak yo'li tarmoqlariga yaqin joylashgani sababli qadim zamonlardan boshlab savdo-sotiq va madaniy aloqalarning rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Ko'priknining qulay geografik joylashuvi uning uzoq yillar davomida faol foydalanilishiga imkon yaratgan.

Daryolar va soylar ustidan o'tuvchi bunday inshootlar aholining kundalik hayotida muhim o'rin tutgan. Ko'priknining qurilish tarixi Makedon ko'prigi nomidan kelib chiqib, ko'pchilik uni Aleksandr Makedonskiy davrida qurilgan deb hisoblaydi. Biroq tarixiy tadqiqotlar bu fikrni to'liq tasdiqlamaydi. Olimlarning fikriga ko'ra, ko'prikn XVI asrda Shayboniylar davrida bunyod etilgan.

Ko'priknining "Makedon" deb atalishi Iskandar nomi bilan bog'liq. Ma'lumki, Aleksandr Makedonskiy Sharq xalqlari orasida Iskandar Zulqarnayn nomi bilan mashhur bo'lgan. Vaqt o'tishi bilan xalq orasida ko'priknining nomi turli rivoyatlar ta'sirida Makedon ko'prigi sifatida shakllangan. Tarixiy manbalarda ushbu inshootning Abdullaxon II hukmronligi davrida qurilganligi qayd etiladi. Abdullaxon II Markaziy Osiyoda ko'plab bunyodkorlik ishlarini amalga oshirgan hukmdor sifatida tanilgan. Uning davrida karvon yo'llari, ko'priklar, sardobalar va boshqa muhim inshootlar qurilgan.

Me'moriy xususiyatlari Makedon ko'prigi o'z davri uchun mukammal muhandislik yechimlari asosida qurilgan. Inshoot pishiq g'ishtlardan bunyod etilgan bo'lib, uning asosiy tayanch qismlari mustahkamligi bilan ajralib turadi. Ko'priknining me'moriy tuzilishida sharq me'morchiligiga xos usullar qo'llangan. Ark shaklidagi tayanchlar suv oqimining bosimini kamaytirishga xizmat qilgan. Bu esa ko'priknining uzoq muddat saqlanib qolishiga imkon bergan.

Qadimgi me'morlar qurilishda nafaqat mustahkamlikka, balki estetik ko'rinishga ham e'tibor qaratganlar. Shu sababli ko'priknining nafaqat transport vositasi, balki me'moriy yodgorlik sifatida ham qadrlanadi. Makedon ko'prigi bilan bog'liq rivoyatlar Makedon ko'prigi haqida xalq orasida ko'plab rivoyatlar mavjud. Ulardan eng mashhuri Aleksandr Makedonskiy bilan bog'liq afsonadir. Rivoyatlarga ko'ra, buyuk sarkarda o'z qo'shinlari bilan ushbu hududdan o'tgan va ko'priknini qurdirgan.

Biroq ilmiy tadqiqotlar ushbu rivoyatning tarixiy asoslari yetarli emasligini ko'rsatadi.

Shunga qaramay, afsonalar xalq og'zaki ijodining muhim qismi bo'lib, tarixiy obidalarning xalq xotirasida saqlanib qolishiga xizmat qiladi.

Rivoyatlar va tarixiy ma'lumotlarni taqqoslash orqali ko'priknining haqiqiy tarixini chuqurroq o'rganish mumkin. Ko'priknining iqtisodiy ahamiyati

Qadim zamonlarda ko'priklar savdo-sotiqning rivojlanishida muhim o'rin tutgan.

Makedon ko'prigi ham voqea hududlari o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlashga xizmat qilgan.

Karvonlar, savdogarlar va sayohatchilar ushbu ko'prikn orqali harakatlangan. Natijada hududlar o'rtasidagi tovar almashinuvi rivojlangan. Bu esa iqtisodiy taraqqiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Madaniy meros sifatidagi ahamiyati Bugungi kunda Makedon ko'prigi O'zbekiston madaniy merosining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tarixiy obida sifatida u mahalliy va xorijiy sayyohlarni o'ziga jalb etadi. Ko'priknining nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki yosh avlodni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Tarixiy obidalarni asrash va ulardan oqilona foydalanish madaniy merosni kelajak avlodlarga yetkazishning muhim shartlaridan biridir.

Makedon ko'prigi va turizm So'nggi yillarda O'zbekistonda turizmni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Surxondaryo viloyati ham o'zining boy tarixiy yodgorliklari bilan sayyohlarni jalb etmoqda. Makedon ko'prigi Fayoztepa, Qoratepa, Kampirtepa va Eski Termiz kabi yodgorliklar bilan birgalikda hududning turistik salohiyatini oshiradi. Ushbu obidalarning ilmiy va amaliy jihatdan o'rganilishi turizm rivojiga xizmat qiladi.

Makedon ko'prigi tarixchilar, arxeologlar va me'morchilik mutaxassislari uchun qimmatli tadqiqot obyekti hisoblanadi. Ushbu inshootni o'rganish orqali XVI asr me'morchiligi, qurilish texnologiyalari va muhandislik tajribalari haqida muhim ma'lumotlar olish mumkin. Olimlar ko'priknining qurilishida ishlatilgan g'ishtlar, bog'lovchi materiallar va me'moriy yechimlarni o'rganish orqali o'sha davr qurilish madaniyatini tiklashga harakat qilmoqdalar. Tadqiqotlar natijasida ko'priknining uzoq muddat saqlanib qolishiga sabab bo'lgan omillar aniqlanmoqda.

Shuningdek, Makedon ko'prigi bilan bog'liq rivoyatlar va tarixiy manbalarni o'rganish ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Rivoyatlar xalqning tarixiy xotirasini aks ettirsa, yozma manbalar voqealarning haqiqiy tarixini tiklashga yordam beradi. Shu sababli tarixiy haqiqat va xalq og'zaki ijodini birgalikda tahlil qilish ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda O'zbekistonning tarixiy obidalari xalqaro miqyosda ham katta qiziqish uyg'otmoqda. Makedon ko'prigini chuqur o'rganish Surxondaryo vohasining tarixiy taraqqiyoti va mintaqaning madaniy aloqalarini yoritishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotlar natijalari tarix, arxeologiya va me'morchilik fanlarining rivojlanishiga munosib hissa qo'shadi. Xulosa Makedon ko'prigi Surxondaryo viloyatining muhim tarixiy-me'moriy yodgorliklaridan biri hisoblanadi. Uning tarixi, me'moriy tuzilishi va xalq orasida shakllangan rivoyatlari ushbu obidaga bo'lgan qiziqishni yanada oshiradi. Ko'prik o'z davrining muhandislik yutuqlarini namoyon etuvchi noyob inshootlardan biridir.

Bugungi kunda Makedon ko'prigini asrab-avaylash, ilmiy jihatdan o'rganish va turizm obyektiga aylantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Tarixiy merosni saqlash orqali xalqimizning boy madaniyati va tarixini kelajak avlodlarga yetkazish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. Toshkent.
2. Ahmedov B. O'zbekiston tarixi manbalari. Toshkent.
3. Asqarov A. O'zbekiston tarixi. Toshkent.
4. Rtveladze E.V. Qadimgi O'zbekiston sivilizatsiyasi. Toshkent.
5. Abdullayev K. Surxondaryo tarixiy yodgorliklari. Toshkent.
6. O'zbekiston Respublikasi Madaniy meros agentligi materiallari.
7. Surxondaryo viloyati tarixi va madaniyatiga oid ilmiy maqolalar to'plami.
8. Arxeologiya va madaniy meros bo'yicha ilmiy nashrlar.